

DISSERTATIONIS,
DE
BIBLIOTHECARIIS
ACADEMIAE ABOËNSIS,
PARTICULA DECIMA QUINTA.

QUAM,

ANN. AMPL. PHILOS. ORD. AURAICO,

publico examini,

in Auditorio Jurid. die XXII Junii a. MDCCCXXVII,
h. a. m. f.

PRÆSIDE

Mag. FREDR. WILH. PIPPING,
Hist. Litter. Prof. Publ. Ord. & Biblioth. Acad. Praefecto,
Imp. Ord. de S:to Vladimiro in IV:a Clasfe Equite,

PRO SUMMIS IN PHILOSOPHIA HONORIBUS,

modeste subjicit

SVENO JOHANNES BACKMAN,
Nylandus.

ABOË, typis FRENCKELLIANIS.

THESES.

I.

De Bibliothecarum origine & antiquitate varie inter rei litterariæ peritos disputatur. Qui historiam illarum ab ovo ordiuntur, in ipsis generis humani incunabulis, quemadmodum librorum, ita Bibliothecarum initia quærenda existimant. E contrario alii quidquid de hujuscæ generis institutis ante dulam litterarum Græcarum ætatem conditis traditum sit, rejiciunt. Modum vero sine dubio excedunt illi, prætermisfa omni Critice historicæ, hi, nimis anxia ejusdem cura. Media, ut sæpiissime tutissima, ita hac in quæstione dirimenda etiam veritati proxima, est via.

II.

Antiquissima librorum colligendorum causa in auctorum publicorum vnu atque necessitate latere cum videatur, Bibliothecas a scriptorum ad rempublicam pertinentium collectionibus, quæ Archivorum nomine jam insigniuntur, originem ducere contendendum est. Hujus certe indolis & originis fuerunt Ægyptiorum, Babyloniorum aliarumque, litterarum cultu antiquitus conspicuarum, rationum Bibliothecæ, quæ cum sacerdotibus, omnis scientiæ custodibus, cumque templis, litterarum etiam sanctuaris, perierunt. An autem de Bibliothecarum Græcarum initiosis prædicandum idem sit, dubitare licet,

III.

Concedentes, serius forsitan, quam a gente tam exculta exspectandum fuerit, existisse hæc instituta apud Græcos, ægre tamen iis asserenti possumus, qui Aristotelem primum inter eos sedulam libris colligendis dedisse operam volunt; cum revera ne ipse quidem tam diversa in omni studiorum genere nobis relinquere potuisse videatur scripta, nisi antiquioribus Bibliothecis adjutus.

IV.

Quæ de Bibliothecarum apud antiquos origine statuimus, certo quoque respectu de re libraria medii ævi valent. Vestigia enim non desunt, quæ Bibliothecarum hujus ævi a re diplomatica derivandum ortum testentur.

verentibus cæteris, ne qui Promotioni cuique a Facultate Philosophica post suum ad Academiam adventum celebratæ impedi-

T

probabile est; neque moræ partem in Promotorem devolvere dubitamus, quippe qui plurimis aliis distentus eodem tempore negotiis muneri parum vacaret; partem vero etiam ex GEZELII morositate inepta inutilique, in homine sibi exoso nihil non iracundius incepantis, derivandam existimamus. Notatu itaque digna videntur, quæ habet Protocollum Consistorii Academic i d. 4 Apr. a. 1677: "Dn. Procancellarius pâmine — — 3:o Promotion som nu skee skall, är lôgligh som få längdt går ifrân constitutionerne, hvilcka annorlunda tala, aldrig har iagh hört der af tilförrna, iagh kan intet see hvilcka komma til promotion, om icke de som Professor Phys. har lärt Physicam, doch önskar iagh see hvilcka dhe ähre?". — Protoc. d. 22 Jun.: "Om Promotione Magist. berättade Math. Professor M. Johan Flachsenius, at hon som tilförne slutet var, skulle skiedt emellan pingestijdh och Midsommaren, nu mådan hon här till studzat redunderar icke een lijen culpa på Facult. Philosoph., och hade futurus promotor i sådant bordt vigilerat, nu kan dât intet längre der medh opskutas än 14 dagar, at icke Academiens hōneur tucheras. M. Andreas Petræus excuserade sig at ingen skuldh är hoos honom, uthan på dett hōgsta vigilerat, skrifvet der om få väl til Wexiö, Wijborgh, Hernösandh, som annorstådes." & Protoc. d. 11 Jul.: "Rector Magnificus förfågade hvilcken nu i tillstundande Promot. nomine Cancellarii gifver licentiam creandi novos Magist. emädan Dn. ProCancellarius förmehnar sigh vara præjudicerat, hvilcket intet af Senatu Acad. skiedt är, ty dhen tijden när om licentia skreefs til Illuf. Dn. Cancellarium var Dn. ProCancellarius förrest til herredagen, åliest och voro mänga den tijden Candidati som ville bortreesa, och begärte honores. Resol. — Facult. Phil. h. t. v. Decanus M. Johannes Flachsenius går til Dn. ProCancellarium och vijsar honom Illuf. D. Cancellarij breef, om han intet der af bevekes, uthan blifver veedh sitt förra finne, imponerer Rector Magnificus in ipso actu promot. Vice Secretario upläsa Cancellarij breef om licentia." nec non quæ in Catalogo Doctorum atque Magistrorum in Universitate nostra Academicæ creatorum leguntur, de Promotione eadem PETRÆI ipsius manu notata: "Anno 1677, 17 Julij: Otto tantum Juvenes, impeditis pluribus, sævientibus Marte, publice, & alias Momis, honorum diribitoris, Mag. ANDREÆ PETRÆI, Phys. Profess. Ordinarii". —

pedimenta struxerat, idem eundem PETRÆUM prætereuntes desertæ accusaret legis, jubentis ut promovendi munus in unaquaque Facultate ab omnibus Professoribus ordine obæatur. 4:o Constitutionibus quidem Academicis injunctum esse Pro cancellario, ut de Actis Rectoris cognoscat, sed unacum Consistorio, quapropter nec ullus Procancellariorum qui fuere domum deportata voluerit Acta, nec petenti nunc præter consuetudinem tale quid concedendum fuit.

Quæ omnia æqua lance pensitata ejus suis se indolis nemo non facile cum agnoscat, ut quamvis reprehendenda maxime propter disfidiorum fructus funestos, aestimari tamen lege definita vix potuerint, neque mirabitur quispam visum suis Arbitris infensos inter se jungere privata reconciliatio ne animos. Hoc consilio scribentibus d. 20 Aug. epistolam ad Dom. Procancellarium, Rectorem Profesoresque omnes & singulos, d. 4 Sept. retulit Senatus Academicus, sibi quidem perjucundam futuram esse conjunctionem, dummodo æque placeret Domino Episcopo & a calumniis in posterum temperatum foret. Quo accepto responso contenti illi rem cum omnibus ad eam illustrandam pertinentibus actis, spem facile mitescentis discordiæ facientibus, ad Illustrissimum Cancellarium detulerunt (pppp); neutra autem parte ad culpam con fiten-

Episcopum non interfuisse sollempniis his, criminatis docet volumen, ad Cancellarium d. 29 Sept. a Consistorio, de injuriis Pro cancellarii conquerente, misum, de quo infra,

(pppp) Videre hoc est ex litteris Cancellarii d. 15 Oct. e. a. ad Consistorium Acad. misis, quas sapientissime moderationis, sensim secundis suorum animis felicissime studentis, plenas, totidem verbis qua partem priorem hic exhibendas duximus: "Sofom Wij måndhe för någon tidh sedhan, dhe godhe Herrars och Måns aff Ofs förhårdhnadhe öfver nägre Academiens besuåhrt Commisariers breff, iempthe medhföliandhe Documenter angäendhe dhen aff dhem fört-

fitendam prona, Procancellarioque in primis implacabili & Sacrae Regiae Majestatis censuram adhuc postulare viso, spes ea cito abiit. Nondum enim cognita Cancellarii sententia, nec multo post confectum Arbitrorum negotium, & Procancellarius & Consistorium Academicum scriptis Eundem jam adie- runt, a reditu in gratiam procul adeo discrepantibus, ut similitatis diutinæ deponendæ exspectatione itaque abscissa, sine S. Regiae Majestatis arbitrio interveniente dirimi non posse con- troversiam tantam graviter mox quereretur Mæcenas illustris- simus, epistola d. 24 Octobr. e. a. Consistorio Academicò texta. Scripto illi Consistorii, die 29 Sept. signato, præter libellos & ad Extraordinarium illud Judicium & ad Procancellarium ipsum missos priores, appensum erat volumen, duodecim locis de- finitas querimonias de Procancellario, variis injuriis Profeso- res Academiamque totam contumelia afficiente, acerbissimas

T 2

com-

rättadhe *Commissionen* bekomma, och effter wij aff samme *Doeu- menter* icke finne någott, som medh en wåhnligh förehningh och förlikingh ej kan bijlagt wardha, i synnerhet sedhan dhen stri- dhethen som wahr emellan *Academien* och dhes Rånthemafshare är kommen till en godh åndhskap, huilket Wij nu förnimme; ty skulle Wij althfå helslh önska och see, att alth missförfsthåndh e- mellan en eller annan dher widh *Academien* blefue uthur våhgen rymdt, solum och huar och en aff *Academiens* få öfverige som nedhrige Ståhndspersoner, wille thaga Sijn embethes plichth och skyldhigkeit i achth, att man icke orsak hadhe nohgare effterspöria och ransaka låtha, huar uthi eller hoofs huilken nägott fehl fun- nes som straffwåhrdhigit wore, och sedhan dhen *correction* dher på fòlia låtha, som en eller annan i få måttा hadhe förtiånh, om huilket alth Wij försee Oss i båstha måttan till E:s Ehrewör:et, R:m Mag:m, E:s Ehrewör:r Høgh och Wållåhr:e Godhe Herrar och män *Profesorer*, att dhe icke allenasth inbördhes huar andhra her till uppväckia, uthan och andhra aff *Academiens* nedhrigare medhel föhrmahna, dhe sigh beslijtha och winläggia om sådhanth medh all fljth att effterlefua". &c.

comprehendens (qqqq): omnia autem hæc eum tantum in finem allegata esse cum testificatum fuerit posteriore, die 17 Nov. exarata epistola, ut quæ struere videretur Episcopus in Academiam consilia pernicioſa, mature satis comperta Cancellario pateſcerent, hujus cæterum judicio submisſis quæcunque facienda esſent; prudentiæ magni viri circumſpectiſimæ ſimul ac humaniſtimæ acceptum ſine dubio referendum eſt, quod silentio tandem oblitteratæ hujus diſenſionis Senatus Academicus cum eo, qui rei publicæ noſtræ litterariæ hoc loco præſet, aperta poſtea nulla veſtigia exſtent.

Oppreſto itaque communi hoc bello, a singulari tamen dimicione minime receserunt qui primi illud civerant, GEZELIUS atque PETRÆUS, exitiali ad cineres usque odio incenſi. Ille, iracundia interdum veridicas, nonnunquam ſpecioſas, adjungens cauſas, a fanis ſcilicet Physices principiis diſcrepan- tia præcepta, negligentiam & petulantiam PETRÆI, hunc ſæpe adeo reprehenſionibus, tanquam officii ratione, infectatus eſt, ut haud Iciamus annoſ ſic quoque in vituperationem intempeſtive diſcepti censorii operis merito veneſerit, vel temporum longinquitate & bona eorum venia, penes quos erat videre ne detrimenti quid Academia caperet, oblivione jam deleta minoris quævis momenti delicta in diſquifitionem iterum iterumque revocare ſolitus, vel quæcunque gravioris eſſent indolis legitimaque animadverſione ſeverius vindicanda, verborum increpatione malorum exasperans potius quam reprimens. PE- TRÆUS contra, objurgationibus talibus, inprimis in Consistorio Aca-

qqqq) Immo in epiftola ad Secretarium Regium NICOLAUM GYLDEN- STOLPE, qui aſta hæc omnia Cancellario porrigeret, Secretario hu- juſ PETRO ENHOLM propter ambiguum fidem præjudiciumque in fa- vorem Pro cancellarii ſuſpecto (vid. J. J. TENGSTRÖM l. c. p. 160), ſimul exarata, hæc occurruunt:” — — om denna tijdſens lägenheit tillåte, att wij en annan emoot Acad. bättre affectionerad Procan- cellarium bekomma kunde, vore wij fast bättre benögdge”.

Academico d. 28 Maji a. 1679 (*rrrr*) denuo lacesitus, & iniquius has ferens, & duriorum quæ Pastoris in Nondala officium ambiens paslus fuerat nondum oblitus, non solum nova accinxit, quæ infra ostendentur, tela, sed causæ quoque coram Disceptatoribus istis dictæ plurimam partem ad Regem a. 1680 iterum deduxit dijudicandam, mutatis ita agendi vicibus, ut ex reo accusator factus, & de injuria illa & simul de inusta sibi Schismatici in Philosophia, nec non juventutem in errores rapientis nota, Episcopum postularet (*ssss*). Versus finem ejusdem anni Episcopus, ad Comitia Regni profectus, respondendi partes suscepit, varia scripta in Cancellaria Regia exhibens; quibus informata plurimarum actionum causa, ad se non pertinere, sed tribunalis alicujus, in loco ubi domicilium habebant litigantes constituti, esse intelligens Rex jurisdictionem eam confidere, dubitans autem utrum ad Academicum an ad Ecclesiasticum Consistorium, quorum utriusque judicio parebat partium utraque, rejicienda eset res, d. 17 Jun. a. 1681 consignatis diversis ejusdem argumenti litteris tam Cancellario Profesforibusque Academiæ, quam Consistorio Ecclesiastico, injunxit ut suam de foro hujus litis sententiam sine mora expromerent. Re itaque probe pensitata, scriptis d. 9 Jul. & ad Regiam Majestatem & ad Cancellarium epistolis submisæ significavit Consistorium Academicum, videri Procancellarium quidem jurisdictioni Academicæ subiectum vi Constitutionum Regiae Academiæ Upsaliensis, quoniam vero causæ alia alia illud Consistorium non posset non suo vindicare judicio, commode omnino civilia ad Consistorium Academicum & ecclesiastica ad Capitulum deducenda esse, & ex utroque Collegio abituri cum esent plurimi judicum, propter affinitatem vel alias causas, prohibentes ne de his hominibus

---

rrrr) Vid. J. J. TENGSTRÖM I. c. pag. 169 nota,

ssss) Vid. Protoc. Consist. Aead, dd. 11 Sept. & 8 Dec. a. 1680.

nibus cognoscerent, compleri posse legitimum membrorum numerum, si Assessores Supremi Dicasterii Aboënsis aliquot secundæ classis illi, Præpositos autem vicinos quosdam huic adjungere liceret (*ttt*). In eandem sententiam, Procancellarii quoque assensu, aperto saltem, probatam (*uuu*), dixisse existimamus Consistorium Ecclesiasticum. Verumtamen an vel his vel alio quodam judicio publico unquam æstimata deinde sit ea controversia, dubitandum omnino est. Etenim non tantum de sententia legitime lata nihil constat, sed e contrario in Actorum Universitatis nostræ collectione quadam, cui inscribitur *Varia*, exstat *Instrumentum restaurandæ amicitiae* inter Episcopum scilicet atque Procancellarium JOH. GEZELIUM *Sen.* & Profesorem ANDR. PETRÆUM, manu Theologiæ Professoris e. t. Primarii, Doctoris ENEVALDI SVENONII, cognomento *Mediatoris* se ipsum ibi insignientis, die 26 Maij a. 1682 exaratum, unde colligitur, annuente S. Regia Majeestate id egisse Cancellarium Academiæ & Senatorem Regni, Illustrissimum Comitem BENEDICTUM OXENSTIERNA, qui PETRO BRAHE, a. 1680 die 12 Septembbris e vivis eretto, die 19 Januarii a. sequ. succeserat, ut privata compositione in gratiam reducerentur litigantes. Quæ conjuncta placide tandem hac ratione represæ flammæ hujus diutinæ, etiamsi minime extinctæ, fidem nobis fecerunt (*vvv*). Neque aliis

viii

ttt) Prototypa harum epistolarum exempla in collectione annorum 1640 — 1689 extant.

uuu) Cfr. *Protoc. Consist. Acad.* dd. 5 & 6 Julii a. 1681 cum *Litteris Episcopi GEZELII ad Cancellarium Academiæ eodem tempore scriptis*, quarum verba plurima descripta præbet J. J. TENGSTRÖM l. c. pag. 171 sq.

vvv) Rei ulterius illustrandæ gratia legantur *Instrumenti pacis* §. 7:
"Men såsom Hans Greffwelige *Excellens, Acad. Cancellarius*, H:xt
Greffwe Bengt Oxenstierna, aff en sann gudsfruchtan och gudeligt
nigt, haffver nu nyligen genom Breeff funnit rådeligast och helso-

viis eadem excitare postea cupientis PETRÆI conamina succeserunt (*www*).

Novum

samaft vara, förekomma all *Extremitet* och oreda som aff slijk *Process* skulle kunna, kanske, herröra och flyta, förmedelst en tidigh och stadigh *Composition* och förljykning, esfter som sielfwa orden så lyda: På det at det *Scandalum*, elache Exempel och flere onde *Consequentier* som aff sådant plåga endhftå, må fyrebygde och affkassade blifwa. Esfter som iagh och intet tuiffiar, med mindre Biscopen och Han, skulle *Salva illorum Existimatione*, kunna träffa en förljykning, så frampt godhe, christelige och fridhållskande män lade sig emillan att *Componera* saken &c." & §. 8. "Nu såsom ingen tuiffwel är, det icke widh så långe påstående tuist och oenigheet, kan vara opå begge sidor, aff kött och blodh sampt menniskligh svagheet, brede widh det som kan vara försvarligen giordt, och så myckit annat inwestwat som personalt kan vara och aff *affelder* herröra; wille likwäl alt detta förbigåendes och bortglömandes begge *Parterne*, för Guds then högftes befatning skull, Kongl. Maij:ts höga permission förmedelst *Academie Cancellarij* inrådande skull, som den Kongl. intentionen så nädigt utthyder, låta Guds H. anda, som är fridsens Gudh, regera sig, flå neder all owenscap, och ingå med huar andra en slijk *Amnestiam* och wenscaps upprättelse, så att ingendera hådan åth eller esfter denne dagh må haffwa den andra uthi be:te förelupne twådrächt at wijta eller förkasta, utan leffwa tilsaman som såte och endrächtige lemmar egnar och bör uthi ett *Collegio*". — Litteras autem Cancellarii hic commemoratas quoniam in collectione Consistorii Academicci non invenimus, ad Mediatorem privatim tantum scriptas eas esse existimaverimus. — Ad arbitrium Archiepiscopi Facultatisque Theologicæ Upsaliensis collatam fuisse causam hanc, ut opinatus est J. J. TENGSTRÖM l. c. pag. 171 sq., quominus affirmemus, vel ipsa illorum sententia, ibidem pag. 177 sqq. allegata, prohibet.

www) Huc referenda videntur quæ habet Protoc. Consist. Acad. die 6 Dec. a. 1683: "Anhölt H:r ProCancellarius, at såsom Profesor Peträus å nyo inlagt hoos Kongl. Maijt en skrift och beskylt ProCancellarium at han flått efter sitt blod, det Senatus ville meddela honom et Attestatum at han sigt emot Peträum ei vidare utblåtit, än det at han honom förmant till flitighet och ratione

Novum autem ex alia scintilla dum ea ita gererentur conflatum est incendium, nova specie indutis ingentibus iris vehementius ex alia parte erumpentibus. PETRÆUS enim, opportunum ad inimicum evertendum tempus dimittendum ratus nullum, atque e scriptis Episcopi GEZELII, de studiis litterarum apud nos promovendis dataque bonorum librorum, in primis juventuti, tam Scholasticæ quam Academicæ, nec non verbi Divini Ministris junioribus, necesariorum, copia adjuvandis, maxime & admodum laudabiliter solliciti, explorare sibi visus a veræ fidei Evangelicæ rationibus dissona nonnulla, auctorem acerbius propterea hæreseos crimine non semel accusavit. — Controversiæ ita natæ, ad studium Theologicum geniumque ævi illius rite æstimandum plurimam affarentis vim, in omnes partes explicandæ otium nobis cum fecerit vir de Historia patriæ optime meritus, memoria vitæ GEZELII typis edita (xxxx), non est ut persequamur illam pluribus, quam quæ PETRÆUM proxime tangentia, in eo libro, pro diversa instituti ratione, omisfa, in nostro opusculo minime negligenda fuerint. Commemorandum igitur duximus, PETRÆUM, æstate a. 1679 Holmiæ dum ageret, telam exorsum esse litis hujus, apud Regem Clementissimum facta denuntiatione quod in Monito quodam, Concionatorum juniorum in usum adjecto *Dispositionibus Homileticis in Textus Pænitentiales Dierum solennium Precum anni ejusdem, typis ab Episcopo GEZELIO cum filio, JOHANNE GEZELIO Juniore, eo tem-*

officij admonerat." nec non Actorum Supremi Dicasterii Aboënsis a. 1684 loca aliquot, unde apparet, præsidium Regii hujus Judicij contra Episcopum GEZELIUM, ab honorifica Rectoris Academiæ sede se prohibentem propter varias rationes, mense Junio imploranti PE-
TRÆO, competentia fori negata præcsum fuisse.

xxxx) *Biskopen i Åbo Stift JOHAN GEZELII den äldres Minne. Af JOHAN JAKOB TENGSTRÖM. Åbo, 1825. 8:o.*